

SPREKEN LUISTEREN IN DE DERDE GRAAD

Jan Gilté

(namens de werkgroep Spreken en Luisteren West-Vlaanderen)

Inleiding

Dat het onderwijs andere wegen op moet, staat buiten elke twijfel. Om de richting aan te duiden waarin gestapt moet worden, circuleren heel wat namen: leren leren, taakgericht werken, procesgericht werken, zelfstandig werken, zelfstandig leren....

Hoewel deze termen mekaar niet dekken vanuit leertheoretisch standpunt, toch hebben ze alle een gemeenschappelijk fundament: een geloof in de leer-kracht van leerlingen, of m.a.w. de overtuiging dat leerlingen hun leervaardigheid kunnen ontwikkelen. Sterker nog, dat dit de belangrijkste opdracht is/wordt van eenieder die 'onderwijst'.

Toch is dit niet evident. Wie vandaag op Vlaamse scholen rondloopt, hoort nog altijd vooral stemmen van leerkrachten. Dit betekent dat overdracht nog altijd het overwicht heeft, of m.a.w. dat onze leerlingen nog altijd overwegend 'luisteren'. In deze context pleiten voor zelfstandig leren of nog sterker zelfverantwoordelijk leren, lijkt mij dan ook (voorlopig?) een brug te ver. De sprong van overdrachtgericht naar procesgericht onderwijs is gewoon te groot. Laten we eerst werken aan activerend onderwijs en via actieve werkvormen voorzichtige stappen zetten naar het zelfstandige leren. Als je leerkrachten hiervan wil overtuigen moet je hen benaderen op hun eigen vakgebied: leerkrachten zijn zeker bereid alternatieven te overwegen als die hen beter en ook haalbaar lijken in hun concrete klassituaties.

Waarom deze inleiding? Omdat onze benadering van spreken en luisteren uitgaat van bovenstaande stelling(en) die we samen kunnen vatten in 3 basisopties:

1. Wij geloven in de leer-kracht van leerlingen.
2. Wij bieden heel wat actieve werkvormen.
3. Wij benaderen leerkrachten op hun terrein en bieden hen materiaal dat 'af' is naar vorm en inhoud.

1 Onze aanpak

Uitgaande van deze basisopties zijn volgende oriëntaties kenmerkend voor onze aanpak:

- In elk jaar werken we naar een centrale totaalvaardigheid. Voor het vijfde jaar is dit het debat en voor het zesde jaar de discussie. We plaatsten ze in die volgorde omdat discussie uitdagender is dan debat. In een debat komt het er op aan door goeie argumentatie je tegenstrever te overtroeven en zo het debat te winnen. Strenge beregeling voorkomt ontsporing. In een discussie zijn er ook uiteenlopende meningen, maar is het de opdracht van de discussianten te zoeken naar het vergelijk.

Goeie debatten en discussies veronderstellen veel deelvaardigheden. Natuurlijk zijn vele daarvan al in vorige jaren aan bod gekomen. Ze worden hier herhaald en verder uitgebouwd; dit betekent dat we proberen een concentrische leerlijn uit te bouwen met lineaire vooruitgang.

- Het geheel omvat 20 tot 25 lessen die gespreid worden over 5 blokken op het ritme van het schooljaar.
- Hoewel we daar naar ons gevoel nog te weinig in slagen proberen we onderdelen van taalbeschouwing en literatuur in het geheel te integreren. Dit geeft leerkrachten het gevoel 'twee vliegen in één klap te slaan'.
- Natuurlijk zijn er ook veel raakpunten met de overige vaardigheden, lezen en schrijven.
- Belangrijkste facet van leren leren is hier het reflecteren over het eigen spreek- en luistergedrag. Om dit expliciet te stimuleren, worden de lessen systematisch opgebouwd volgens het OVUR-principe (oriënteren – voorbereiden – uitvoeren – reflecteren).
- Goede luisteraars worden sterk gewaardeerd. Dit alleen al is een voldoende motivatie om in luisteronderwijs sterker te investeren. Bovendien maken we leerlingen gevoeliger voor deugdelijke informatie en argumentatie en verminderen zo de invloed van allerlei vormen van manipulatie. Er is dus een duidelijke band met 'leren leven'.

Een overzicht van de blokken:

- blok 1: op zoek naar informatie
- blok 2: luisterstrategieën
- blok 3: het interview
- blok 4: argumentatie
- blok 5: het debat

Hieronder krijgt u een overzicht van de doelstellingen van de 5 blokken.

2 Doelstellingen blok 1

1. Wegwijs in de bibliotheek

- drempelvrees overwinnen om een bibliotheek of leeszaal binnen te stappen
- inzicht verwerven in de structuur van de bibliotheek
- gericht informatie leren opzoeken
- zoekstrategieën ontwikkelen (o.m. via de computer)

2. Opmaken literatuurlijst (bronnen noteren)

- bronnen leren noteren op een correcte, eenvormige manier
- gevoel voor wetenschappelijke correctheid ontwikkelen (als voorbereiding op eindwerk, GIP, hoger onderwijs, ...)
- vaardigheid verwerven in het omgaan met bibliografische gegevens.

3. Informatiestress

- kritisch leren omgaan met informatie
- bronnen leren selecteren (kritische selectie van de bronnen die werkelijk zullen worden gebruikt)
- een tussentijdse zelfevaluatie maken
- verslag uitbrengen van groepswork

4. Selecterend en vergelijkend luisteren via radio en tv

- informatie halen uit audiovisuele bronnen = informatief luisteren
- kritische vergelijking maken tussen een radio-en tv-journaal
- aanscherpen van de belangstelling voor de actualiteit
- reflecteren over de nieuwsaarde van beelden

5. Informatie vanuit diverse bronnen

- kritische vergelijking maken tussen verschillende media
- informatie halen uit gesproken en geschreven bronnen
- minipresentatie houden en evalueren
- notuleren van een minipresentatie

3 Doelstellingen blok 2

1. Topische vragen

- het begrip 'topische vragen' leren kennen en gebruiken
- voorkennis leren activeren en gedachten ordenen
- topische vragen leren gebruiken als structurerend element/hulpmiddel bij de verwerking van informatie

2. Informatief luisteren

- de inhoud van een (gesproken) boodschap leren reproduceren
- hoofd- en bijzaken van elkaar leren onderscheiden
- luisterend/kijkend informatie achterhalen en/of samenvatten

3. Structurerend luisteren: eigen structuur

- de structuur van een boodschap al luisterend leren achterhalen en vragen over de inhoud kunnen beantwoorden
- de geselecteerde informatie op een samenhangende manier kunnen weergeven

4. Structurerend luisteren: vaste structuur

- zelfde doelstelling als voorgaande
- al luisterend de vaste structuren leren hanteren
- greep krijgen op minder gestructureerd materiaal
- hiaten in een uiteenzetting leren zien (voorbereiding op kritisch luisteren)

5. Evaluierend luisteren

- leren nadenken over de inhoudelijke en vormelijke kwaliteit van wat je hoort of ziet
- zich al luisterend een mening leren vormen over wat gezegd/getoond wordt
- kritische commentaar leren geven bij een luisteropdracht

6. Emotief luisteren

- zich leren inleven in woorden en beelden
- zich leren inleven in de situatie van de persoon die beluisterd wordt, zodat je op een gepaste manier kunt reageren
- emoties en indrukken bij het kijken/luisteren onder woorden leren brengen

4 Doelstellingen blok 3

1. Soorten vragen

- de verschillende soorten vragen leren herkennen en onderscheiden
- de bedoeling van de soorten vragen leren kennen
- de verschillende soorten vragen leren benoemen en kritisch leren beoordelen
- de verschillende soorten vragen leren gebruiken

2. Human interest interview

- een human interest interview leren onderkennen
- belangstelling leren tonen voor de geïnterviewde via gerichte vragen
- leren inspelen op de antwoorden en reacties van de geïnterviewde
- leren de eigen mening niet op te dringen
- een aantal technieken leren gebruiken en inoefenen, zoals: samenvatten, verduidelijken, spiegelen
- een interview leren beoordelen
- een interview leren herschrijven

3. Informatief interview

- een informatief interview (deskundige) leren herkennen
- de eigen kennis leren aanvullen door vragen te stellen aan een deskundige
- vragen leren maken, selecteren en ordenen
- de opbouw van een interview leren herkennen en ontwerpen

4. Harde interview

- een hard interview leren herkennen
- een hard interview kritisch leren beoordelen en op zijn waarde schatten

5. Totaal oefening

- een aantal sociale vaardigheden leren gebruiken om de natuurlijke interactie met anderen in een interview te verhogen

- een controlelijst als voorbereiding op het interview leren opmaken en gebruiken
- leren reflecteren op het product én het proces
- feedback leren geven bij de evaluatie van een presentatie
- de informatie verkregen uit een interview correct en effectief leren verwerken

5 Doelstellingen blokken 4 & 5

1. Argumentatieleer

- feiten en meningen goed uit elkaar leren houden
- inzicht verwerven in soorten argumenten
- argumenten leren benoemen
- drogargumenten leren herkennen en benoemen
- valse argumenten leren ontkrachten

2. Het minidebat

- kennis maken met het verloop en de (streng) regels van het debat
- leren zoeken naar goede argumenten
- leren samenwerken bij het zoeken naar argumenten
- leren redeneren volgens de 4 fasen
- argumenten leren formuleren en ordenen
- de gebruikte argumentatie leren samenvatten

3. De controverse

- samen met anderen goede argumenten leren zoeken
- groepsbelang boven eigenbelang leren stellen
- zich bewust leren worden van eigen opvattingen en vooroordelen
- een eigen mening helder leren verwoorden en verdedigen
- kritisch leren luisteren naar anderen en leren zwijgen
- actief leren luisteren om eigen kennis uit te breiden of te verdiepen
- leren inzien dat eigen kennis vaak te kort schiet en dat raadplegen van externe bronnen meestal een noodzaak is

4. Het debat

- informatie leren verzamelen over een bepaald onderwerp
- leren nadenken over een actueel probleem
- leren zoeken naar goede argumenten
- eigen mening leren verwoorden en verdedigen
- actief en gedisciplineerd leren luisteren naar een tegenpartij
- argumenten van de tegenpartij leren analyseren
- zinvol leren reageren op de argumenten van de tegenpartij
- medeleerlingen leren observeren en beoordelen
- een verslag en/of beoordeling leren schrijven van een debat

De cursus van het zesde jaar wordt op dezelfde manier opgebouwd. De cursus omvat ook 5 blokken:

- blok 1: vergaderen
- blok 2: presenteren
- blok 3: argumenteren in voorbereiding op de discussie
- blok 4: solliciteren
- blok 5: discussiëren